

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343.341

Беседа Дмитро Володимирович

старший викладач

Національна академія Служби безпеки України

Беседа Дмитрий Владимирович

старший преподаватель

Национальная академия Службы безопасности Украины

Beseda Dmytro

Senior Lecturer

National Academy of Security Service of Ukraine

**СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ У
СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ
СУЩНОСТЬ И ПРИНЦИПЫ МЕЖДУНАРОДНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
УКРАИНЫ В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ОРГАНИЗОВАННОЙ
ПРЕСТУПНОСТИ
ESSENCE AND PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COOPERATION
OF LAW ENFORCEMENT BODIES OF UKRAINE IN THE SPHERE
OF COUNTERACTION OF ORGANIZED CRIME**

Анотація. В статті досліджуються питання міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з протидії організованих злочинності, його сутність та принципи. Встановлено, що організована злочинність залишається однією із основних загроз національній безпеці України. Автор зазначає, що ефективна протидія цьому явищу є

важливою не тільки для вирішення завдань внутрішньої політики нашої країни, а й реалізації політики європейської інтеграції.

На ґрунті аналізу низки наукових підходів щодо поняття міжнародного співробітництва із протидії організованій злочинності автором зроблено висновок про те, що його основне значення полягає у взаємодії між конкретними правоохоронними органами, яка здійснюється, переважно, на двосторонньому рівні, інколи – із залученням інших сторін.

З'ясовано, що ключовим принципом організації протидії організованій злочинності має визнаватися принцип спільної відповідальності, за якого зменшення загрози з боку цього явища розглядається як спільна та колективна відповідальність усіх країн світу, що потребує напрацювання єдиної стратегії, яка має реалізовуватися на загальносвітовому рівні.

Робиться висновок про те, що питання міжнародного співробітництва із протидії злочинності мають бути віднесені до числа базових напрямів реалізації зовнішньої політики держави.

Ключові слова: *міжнародне співробітництво, організована злочинність, правоохоронна діяльність, транснаціональна злочинність.*

Анотація. *В статье исследуются вопросы международного сотрудничества правоохранительных органов Украины по противодействию организованной преступности, его сущность и принципы. Установлено, что организованная преступность остается одной из основных угроз национальной безопасности Украины. Автор отмечает, что эффективное противодействие этому явлению важна не только для решения задач внутренней политики нашей страны, но и реализации политики европейской интеграции.*

На ґрунті аналізу ряду наукових підходів щодо поняття міжнародного співробітництва із протидії організованій злочинності автором зроблено висновок про те, що його основне значення полягає у взаємодії між конкретними правоохоронними органами, яка здійснюється, переважно, на двосторонньому рівні, інколи – із залученням інших сторін.

преступности автором сделан вывод о том, что его основное значение заключается во взаимодействии между конкретными правоохранительными органами, которая осуществляется преимущественно на двустороннем уровне, иногда - с привлечением других сторон.

Выяснено, что ключевым принципом организации противодействия организованной преступности должно признаваться принцип совместной ответственности, при котором уменьшение угрозы со стороны этого явления рассматривается как общая и коллективная ответственность всех стран мира, что требует выработки единой стратегии, которая должна реализовываться на общемировом уровне.

Делается вывод о том, что вопросы международного сотрудничества по противодействию преступности должны быть отнесены к числу базовых направлений реализации внешней политики государства.

Ключевые слова: *международное сотрудничество, организованная преступность, правоохранительная деятельность, транснациональная преступность.*

Summary. *The article examines the issues of international cooperation of law enforcement agencies of Ukraine to counter organized crime, its essence and principles. It has been established that organized crime remains one of the main threats to the national security of Ukraine. The author notes that effective counteraction to this phenomenon is important not only for solving the problems of the internal policy of our country, but also for implementing the policy of European integration.*

The author makes a conclusion that a number of scientific approaches regarding the concept of international cooperation in countering organized crime is concluded that its main significance lies in the interaction between

specific law enforcement agencies, which is carried out mainly at the bilateral level, sometimes involving other parties.

It was found that the principle of shared responsibility should be recognized as the key principle of organizing the fight against organized crime, in which reducing the threat posed by this phenomenon is considered as the common and collective responsibility of all countries of the world, which requires the development of a common strategy that should be implemented at the global level.

It is concluded that the issues of international cooperation in combating crime should be included among the basic directions of the implementation of the state's foreign policy.

***Key words:** international cooperation, organized crime, law enforcement, transnational crime.*

Постановка проблеми. Організована злочинність становить собою одну із найгостріших загроз національній безпеці України і міжнародному правопорядку у цілому, політичному, економічному та суспільному життю усіх країн світу. Ефективна протидія організованій злочинності потребує налагодження міжнародного співробітництва з правоохоронними органами інших країн та компетентними міжурядовими організаціями, що обумовлено транснаціональним характером цього явища, що проявляється у налагодженні кримінальними структурами зв'язків в інших країнах світу, поширенням їх діяльності поза межі державних кордонів, а також використанням міжнародних інструментів для здійснення протиправної діяльності.

Питання міжнародного співробітництва правоохоронних органів у протидії організованій злочинності, його сутності та основних принципів потребують наукового обґрунтування з урахуванням наявного стану

загрози, обумовленої діями кримінальних структур, а також і з огляду на реалізацію нашою державою політики європейської інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці дослідженню питань міжнародного співробітництва правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності присвячено багато праць, а саме роботи Ю. Черноус [3], А. Волеводз [4] О. Бастрикін [5] О. Шостко [6], В. Цепелев [7], О. Виноградова [8] та ін. Водночас, сутність та принципи такого співробітництва залишаються, значною мірою, не розкритими.

Метою статті є визначення сутності та принципів міжнародного співробітництва правоохоронних органів України у сфері протидії організованій злочинності, а також його значення для реалізації зовнішньої політики нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Ознакою сучасного стану розвитку організованої злочинності є набуття нею статусу транснаціональної – глобалізація організованої злочинності не визнає будь-яких національних кордонів. Це особливо стосується нашої країни, що знаходиться на перетині маршрутів наркотрафіку, торгівлі людьми, нелегальної міграції тощо і відчуває на собі спрямування транснаціональних організованих злочинних угруповань. Організація ефективної протидії організованій злочинності вимагає формування оновлених підходів, які ґрунтуватимуться на потребах забезпечення національної безпеки, сталого суспільного розвитку.

У той же час, і це визнається на рівні Організації Об'єднаних Націй, на сьогодні має місце невідповідність між природою та масштабом проблеми протидії організованій злочинності та підходами, які сповідують держави у реагуванні на неї. Так, визнається, що поліцейські структури можуть відносно ефективно працювати у напрямку притягнення представників криміналітету до відповідальності, але вони не в змозі

зменшити потоки наркотиків, жертв торгівлі людьми або кримінальних доходів. Прогрес у вирішенні проблеми організованої злочинності вимагає від тих, хто визначає державну та міжнародну політику, ширшого розуміння проблеми [1]. Таким чином, визнається, що оптимальної моделі побудови правоохоронної діяльності у сфері протидії організованій злочинності на сьогодні не існує. Це, у свою чергу, вимагає об'єднання зусиль різних країн світу у пошуку оптимальних шляхів реагування на вказану загрозу, спільного напрацювання підходів до цієї проблеми. Саме цю мету, на нашу думку, слід визнати як основну у побудові організаційних та правових засад міжнародного співробітництва правоохоронних органів в антикримінальній сфері.

Слід визнати, що правоохоронні органи України не в змозі самотійно суттєво вплинути на загальний стан організованої злочинності. Це пов'язано не лише із відсутністю належних фінансових, людських, технічних та інших ресурсів, а й із самим транснаціональним характером злочинності. Сучасна організована злочинність, виступаючи глобальним явищем, визначається впливом чинників, що також мають загальносвітовий характер а отже здатність однієї країни суттєво вплинути на її розвиток є вкрай обмеженою. Очевидно, що реагування на глобальну проблему вимагає напрацювання спільних підходів, ключовим із яких, на нашу думку, є використання інструментарію міжнародного співробітництва.

Розширення міжнародного співробітництва, мінімізація можливостей криміналітету використовувати процеси глобалізації, різниці в правових та інституційних системах різних країн світу для розширення своєї діяльності та уникнення відповідальності матиме і безперечний профілактичний ефект, допомагатиме запобіганню злочинній діяльності, у т.ч. шляхом усунення чинників, що сприяють вчиненню злочинів.

Таким чином, транснаціональний характер сучасної організованої злочинності, що розповсюджує свою діяльність на різні країни та регіони, обумовлює потребу активного використання механізмів міжнародного співробітництва для боротьби із цим явищем. Незаконні канали поставок наркотиків, людей, товарів та фінансів проходять через території різних країн чи навіть континентів. Наркотичні засоби виробляються у одній країні з використанням ввезених з інших країн прекурсорів, переміщуються на ринки збуту на інших континентах. Жертви торгівлі людьми та нелегальні мігранти вивозяться із країн походження до країн призначення через низку транзитних регіонів організованими злочинними угрупованнями, що можуть базуватися у зовсім інших країнах. Високопосадові корупціонери використовують можливості міжнародних офшорних центрів для вивезення із своїх країн коштів, здобутих злочинним шляхом, у тому числі у результаті діяльності, що розповсюджується на декілька країн та регіонів. Слід також враховувати широке використання злочинцями міжнародних фінансових систем для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, мережі Інтернет та мобільного зв'язку для контролю над операціями, що проводяться на транскордонному рівні. Протидія такого роду злочинній діяльності вимагає міжнародного співробітництва з правоохоронними органами та спецслужбами інших країн.

Міжнародне співробітництво здійснюється державами – суб'єктами міжнародного права, а конкретні дії у цій сфері реалізуються уповноваженими ними правоохоронними органами, що діють задля досягнення спільної мети – зменшення загрози з боку транснаціональної організованої злочинності для безпеки їх громадян та міжнародного правопорядку у цілому. Тлумачний словник сучасної української мови визначає співробітництво так: “займатися якоюсь діяльністю, працювати разом із ким-небудь” [2, с. 1170]. На нашу думку, сутністю

співробітництва є узгодження дій його суб'єктів задля досягнення спільної мети.

Ю. Черноус визначає міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як діяльність держав, їх компетентних органів, міжнародних організацій, що ґрунтується на нормах міжнародних договорів та національного законодавства й спрямована на розслідування, кримінальне переслідування, судовий розгляд та запобігання злочинам [3, с. 106-111]. Зазначене визначення, на нашу думку, має певні недоліки. По-перше, компетентні органи держав не є самостійними суб'єктами співробітництва і можуть брати у ньому участь виключно від імені своїх держав. Посилення на норми міжнародного права та національне законодавство у цьому визначенні, на нашу думку, є зайвим, оскільки на цьому ґрунтується будь-яка діяльність державних інститутів, у т.ч. і не пов'язана із міжнародним співробітництвом. Окрім цього вважаємо, що метою співробітництва є не розслідування, кримінальне переслідування, судовий розгляд чи запобігання окремим злочинам. Це може виступати метою окремих дій в рамках міжнародного співробітництва, а не цього процесу у цілому. Дійсною ж метою цього є зниження гостроти загрози з боку злочинності для громадської та національної безпеки держав-учасниць та міжнародного правопорядку. При цьому ключового значення набуває саме протидія злочинам, що становлять загрозу національній, а не громадській безпеці, оскільки мова йдеться про транснаціональну організовану злочинність, діяльність якої має вкрай високий ступінь суспільної небезпеки.

Подібні міркування також відносяться до визначення міжнародного співробітництва, наданого О. Волеводзом як врегульованої нормами міжнародного і внутрішньодержавного права погодженої діяльності різних країн із захисту інтересів особи, суспільства і держави від міжнародних та транснаціональних злочинів, а також із прийняття суб'єктами цієї

діяльності обумовлених національним кримінальним законодавством заходів, націлених на забезпечення національного кримінального процесу та відправлення правосуддя їх судами в справах про злочини, що посягають на внутрішньодержавний порядок [4, с. 28]. Слід також зазначити, що заходи, які вживаються суб'єктами міжнародного співробітництва (держави та уповноваженими ними органами) для забезпечення кримінального процесу, можуть і не стосуватися міжнародного співробітництва.

О. Бастрікін вважає за доцільне розмежовувати міжнародну допомогу та міжнародну співпрацю у боротьбі з організованою злочинністю. На його думку, міжнародна правова допомога передбачає виконання певних дій, покликаних сприяти вирішенню певних питань, пов'язаних із розслідуваннями за кримінальним провадженням. Натомість, співробітництво він характеризує як цілеспрямовану діяльність компетентних органів, що стосується загальних інтересів держав, що співпрацюють, націлену на досягнення єдиних цілей у боротьбі зі злочинністю [5, с. 24-25]. Очевидно, що, за такого підходу, міжнародна допомога є різновидом міжнародного співробітництва. Водночас, важливим є і виділення цієї категорії, оскільки механізми міжнародної допомоги у рамках кримінальних проваджень мають суттєву відмінність і обумовлені саме їх процесуальним характером. Натомість, співробітництво в рамках оперативно-розшукової діяльності або співпраця в міжнародних організаціях передбачає суттєво більший арсенал форм та методів, значна частина яких відносяться до сфери скоріше дипломатії, аніж правоохоронної діяльності.

О. Шостко визначає міжнародне співробітництво як «об'єднання зусиль органів кримінальної юстиції різних країн, спрямованих на запобігання, припинення, розслідування злочинів, притягнення винних до кримінальної відповідальності, розробку стратегії і тактики цієї діяльності,

а також удосконалення методів управління уповноваженими структурами та кадровим, науковим, технічним забезпеченням їх роботи». Таким чином, дослідниця у своєму визначенні надає перелік напрямів міжнародного співробітництва. Вчена вказує на наявність інтернаціонального та регіонального рівнів відповідного співробітництва [6, с. 252], розуміючи під «інтернаціональним» загальносвітовий. Тобто, О.Шостко розглядає міжнародне співробітництво лише у контексті діяльності міжнародних інституцій, таких як ООН та ЄС і не торкається питань взаємодії правоохоронних органів у вирішенні конкретних питань протидії організованій злочинності.

На нашу думку, основне значення у міжнародному співробітництві із протидії злочинності має взаємодія між конкретними правоохоронними органами, що здійснюється, переважно, на двосторонньому рівні, інколи – із залученням інших сторін.

Одним із ключових в організації протидії організованій злочинності має визнаватися принцип спільної відповідальності, за якого зменшення загрози з боку цього явища має визнаватися спільною та колективною відповідальністю усіх країн світу. Однаково відповідальними за вирішення цієї проблеми мають визнаватися як країни походження незаконних товарів та послуг, так і країни транзиту, споживання, а також і держави, де отримані злочинним шляхом гроші легалізуються та інвестуються. Окрім цього, відповідальними є і країни, що тим чи іншим чином, у т.ч. опосередковано сприяють вчиненню певних злочинів, наприклад, постачальники хімічних прекурсорів, що використовуються у незаконному виробництві наркотиків.

Практична реалізація цього принципу потребуватиме спільного напрацювання єдиної стратегії, що має реалізовуватися на загальносвітовому рівні.

У ході міжнародного співробітництва держави відстоюють власні інтереси. Водночас, характерною ознакою сучасного стану ситуації у сфері протидії злочинності є те, що ефективне запобігання цьому явищу відповідає національним інтересам усіх країн світу. Відповідно, країни повинні діяти спільно та узгоджено для забезпечення ефективного реагування на цю загрозу. У рамках такого співробітництва держави вступають між собою у взаємодію, у ході якої її сторони діють задля взаємної користі та досягнення спільної мети.

Міжнародне співробітництво правоохоронних України із протидії організованій злочинності ґрунтується на низці принципів, при цьому не всі вони виражені чи явно затвержені у нормах права. Як складна система міжнародне співробітництво включає узгоджені політику, законодавство, правозастосовну, організаційно-управлінську, інформаційну, науково-дослідну діяльність держав, державних органів і посадових осіб, а також міжнародних організацій [7, с. 24]. Таким чином, воно визначається широким колом чинників, вплив яких виходить поза межі діяльності власне правоохоронних органів.

Можна виділити загальні принципи міжнародного співробітництва: принцип мирного вирішення міжнародних спорів; принцип невтручання у внутрішні справи інших держав; принцип суверенної рівності держав; принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань; принцип недоторканності кордонів та територіальної цілісності держав; принцип поваги до прав людини; принцип незастосування сили або погрози силою; принцип рівноправності та самовизначення народів. Спеціальними принципами є: принцип взаємності та добровільності; принцип додержання суверенітету і безпеки держав-учасниць міжнародного договору; принцип уступки частини суверенітету (застосування іноземного законодавства); принцип відповідності прохання сторони, яка звертається із запитом, законодавству держави, що виконує запит, та реалізації умов

договору за допомогою застосування національного законодавства; принцип рівності повноважень сторін, які здійснюють взаємодію; принцип забезпечення правового захисту рівності учасників кримінального процесу на території держав-учасниць міжнародного договору; принцип обмеження застосування міжнародного договору територіями держав-учасниць цього договору; принцип додержання прав та інтересів третіх держав (осіб) учасниками договірних відносин; принцип обов'язковості виконання умов міжнародного договору; принцип взаємодії на основі права, передбаченого міжнародним договором [8, с. 33-74].

Вважаємо, що цей перелік доцільно доповнити ще такими принципами, як утримання від здійснення на території іншої сторони юрисдикції та функції, що належать виключно до компетенції органів цієї іншої сторони відповідно до її національного законодавства; утримання здійснення оперативно-розшукових заходів та інших правоохоронних дій на території іншої сторони без отримання її згоди, що, зокрема, стосується проведення контрольованих поставок через територію іншої сторони без її інформування та отримання від неї згоди; обмеження співробітництва лише справами загальнокримінального характеру; невідворотність відповідальності за скоєні злочини ("покарай або видай"); гуманність; виконання запитуваних закордонними правоохоронними органами дій – процесуальних або оперативно-розшукових – лише згідно власного національного законодавства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів України із протидії організованій злочинності має на меті як вирішення конкретних питань із викриття та припинення певних протиправних дій, усунення їх суспільно-небезпечних наслідків, притягнення винних до кримінальної відповідальності тощо, так і відстоювання національних інтересів нашої держави у функціонуванні

існуючого міжнародної антикримінальної системи, а також і реалізації базових засад зовнішньої політики держави. З огляду на викладене, питання міжнародного співробітництва із протидії злочинності мають бути віднесені до числа базових напрямів реалізації зовнішньої політики держави. Не можна не погодитися із думкою про те, що важливим зовнішньополітичним завданням для нашої держави є формування безпечного міжнародного середовища, що включає у себе і розвиток співпраці у протидії організованим злочинності. Наша держава прагне забезпечити собі гідний статус повноцінного та рівноправного суб'єкта системи міжнародних відносин, надійного партнера у вирішенні питань протидії викликам та загрозам сучасності, серед яких однією із найбільш гострих становить собою діяльність організованої злочинності.

Література

1. The Globalization of Crime. A Transnational Organized Crime Threat Assessment. United Nations Office on Drugs and Crime. Vienna. 2010 303. – P. 20.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укл.: Т.В. Бусел]. – К. : Ірпінь-Перун, 2002. – 1440 с.
3. Черноус Ю.М. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю // Право та державне управління. 2103, № 4 (13). – с. 106-111.
4. Волеводз А.Г. Правовые и методические основы деятельности органов предварительного следствия России по розыску, аресту и обеспечению конфискации за рубежом денежных средств и имущества, полученных преступным путем : дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 1999. – 225 с. – С. 28.

5. Бастрыкин А.И. Взаимодействие советского уголовно-процессуального и международного права. – Л. : Изд-во Лен. Ун-та, 1986. – 324 с. – С. 24-25.
6. Шостко О. Ю. Організована злочинність в системі координат зарубіжного досвіду // Вісник Асоціації кримінального права України. - № 1 (2). – 2014. – С. 242-254; С. 252.
7. Цепелев В.Ф. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью : уголовно-правовые, криминологические и организационно-правовые аспекты : монография / В.Ф. Цепелев. – М. : Академия управления МВД России, 2001. – 137 с. – С. 24.
8. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. – Х., 2000. – 216 с. – С. 33-74.

References

1. The Globalization of Crime. A Transnational Organized Crime Threat Assessment. United Nations Office on Drugs and Crime. Vienna. 2010 303. – S. 20.
2. Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoji ukrajinsjkoji movy / [ukl.: T.V. Busel]. – K. : Irpinj-Perun, 2002. – 1440 s.
3. Chornous Ju.M. Mizhnarodne spivrobotnyctvo u borotjbi zi zlochynnistju // Pravo ta derzhavne upravlinnja. 2103, # 4 (13). – S. 106-111.
4. Volevodz A.Gh. Правовые у методыческие основы деятельности орghanov predvarteljnogho sledstvija Rossyy po roзыску, arestu у obespecheniju konfyskacyu за rubezhom denezhnykh sredstv у umushhestva, poluchennykh преступным путем : dyss. ... kand. juryd. nauk. – М., 1999. – 225 s. – S. 28.

5. Бастрькун А.У. Vzaymodejstvye sovetskogo ugholovno-processualjnogho y mezhdunarodnogho prava. – L. : Yzd-vo Len. Un-ta, 1986. – 324 s. – S. 24-25.
6. Shostko O. Ju. Orghanizovana zlochynnistj v systemi koordynat zarubizhnogho dosvidu // Visnyk Asociaciji kryminaljnogho prava Ukrainy. - # 1 (2). – 2014. – s. 242-254. – S. 252.
7. Cepelev V.F. Mezhdunarodnoe sotrudnychestvo v borjbe s prestupnostju: ugholovno-pravovye, krymynologhycheskye y orghanyzacyonno-pravovye aspekty : monoghrafyja / V.F. Cepelev. – M. : Akademyja upravlenyja MVD Rossyy, 2001. – 137 s. – S. 24.
8. Vynoghradova O.I. Mizhnarodne spivrobotnyctvo Ukrainy u ghaluzi borotjby zi zlochynnistju (kryminaljno-processualjnyj aspekt) : dys. ... kand. juryd. nauk : 12.00.09. – Kh., 2000. – 216 s. – S. 33-74.